

Dva dopisy Oxfordské univerzity oddělené čtyřiceti lety věnovanými starověkým Řekům

První dopis, který jsem napsal v květnu roku 1978 nevlastním, Barbara Dayová však o něm zevrubně informuje v *Sametových filozofech* (Doplněk, Brno 1999). V kapitole „Sevření ocelovým příkrovem“ píše:

„Když se Tomin rozhodl zahájit otevřený seminář, neměl původně v úmyslu testovat reakci úřadů. [Tu musím poznamenat, že jsem nikdy neměl v úmyslu testovat reakci úřadů. Jak by mě bylo mohlo něco takového napadnout, když šlo o mladé lidi?] Vedla ho touha uvést mladé lidi do starořecké filozofie, zvláště k Platonovi, který byl pro něj stejně živý jako Machovec nebo kterýkoli jiný současný pedagog. Miloval argumenty, diskusi, střety přívrženců a odpůrců a to vše bylo nové a vzrušující pro české studenty sedmdesátých let, kteří byli ze svých univerzitních přednášek navyklí sedět a poznamenávat si autoritativně sdělované názory ... V letech 1977 až 1980 Tomin přednášel o před Sokratovské filozofii, o Platonovi, Aristotelovi, Aristofanovi, Humeovy, Williamu Jamesovi, Wittgensteinovi a o Berkeleym ... V květnu 1978, kdy se kurz chýlil pomalu ke konci před prázdninovou přestávkou, předložil Tomin svým studentům nový nápad. Udělal pro ně, co bylo v jeho silách, řekl, ale oni potřebují víc. S jejich svolením napíše na některé západní univerzity a navrhne, aby se do přednášek zapojili tamní profesori. S pomocí přítomných – bratrů Vaculíkových, Jana Bednáře, Jana Rumla, Vladimíra Prajzlera a Ivana Dejmalu – koncipoval Tomin dopis v angličtině a v němčině, který měl být zaslán na dvě anglicky mluvící univerzity (Oxford a Harvard) a dvě německé (Univerzitu v Heidelbergu a Svobodnou univerzitu v Berlíně).

V dopise o rozsahu hustě psané A4 popisoval Tomin založený seminář i pozornost, jaké se mu dostává ze strany ministerstva vnitra – „k jejich cti je třeba říct, že až do této chvíle nám nekladli žádné další překážky, alespoň ne přímo; pokračují však v pronásledování jednotlivců, vyhazují je z práce, zabraňují mladým lidem studovat na středních školách atd. Nicméně čas od času mi hrozí: „Zničíme vás – vás i vašeho Platona!“ Julius vyjádřil svou frustraci plynoucí ze zabavování zahraniční pošty a z toho, že si nemůže koupit anglické nebo německé noviny a časopisy. Poukázal však na to, že existuje ještě jedna možnost – zahraniční návštěvníci mohou přijet do Československa. Široce se rozepisoval o žádaných tématech: „Rádi bychom porozuměli světu kolem nás... Uvítáme přírodovědce, kteří se nám pokusí přiblížit svět přírodních věd... Chtěli bychom porozumět společnosti, v níž žijeme – uvítáme ekonomy a sociology... Chtěli bychom porozumět člověku – uvítáme psychology, filozofy, teology... Chtěli bychom porozumět vývoji lidstva – uvítáme antropology, historiky, futurology, ekology... Máme jen jednu podmínku – musíte chtít přijet a setkat se s námi, podělit se s námi o plody Vašeho vlastního studia a bádání.“ A na závěr přešel k praktickým bodům, pokud by se odhodlali přijet: „K studiu filozofie se scházíme každou středu, od září do června, vždy v 18 hod. v mém bytě... Ideální by bylo, kdybychom si mohli vyhradit pro Vaše přednášky určitý termín, například vždy první středu v měsíci, od října do června.“

V souladu se svým přesvědčením poslal Tomin tyto dopisy normální poštou, ale současně předal kopie důvěryhodným návštěvníkům, aby je odeslali mimo hranice Československa. Jedním z nich byl i generální sekretář Amnesty International Paul Oestreicher, s nímž se Tominovi setkali v roce 1968 v Londýně a jenž zůstal jejich dobrým přítelem. Oestreicher

rovněž namnožil kopie, jež byly rozeslány lidem jako Georg Theiner, vydavatel *Index on Censorship* v Londýně.' (Str. 27-29)

V následující kapitole „Oxford přichází do Prahy“ Dayová píše: „Když 9. dubna [1979] přijela Kathy Wilkesová do Prahy... Téměř po roce přinesl ovoce jeho dopis, nad nímž jako by se vody zavřely... První seminář Wilkesové o Aristotelovi se uskutečnil ve středu večer v bytě v Keramické ulici. Začal v obvyklou dobu v šest hodin večer a protáhl se až do půlnoci. Wilkesová později konstatovala, že „šlo o nejpodstatnější diskusi, jakou jsem kdy zažila. Nedostane se vám ‚standardních‘ námitek ani obvyklých argumentů, protože oni se o ‚standardních‘ argumentech nemohou dovědět – všechny komentáře jsou autentické; po celou dobu setkání přetrvávalo absolutní soustředění dané tím, že byli ochotni na sebe vzít riziko jen proto, aby se semináře mohli zúčastnit.““ (Str. 35)

Druhý dopis jsem napsal 7. května 2018:

Vážená paní Vice-Chancellor,

v roce 1977 jsem v Praze organizoval filozofický seminář pro mladé lidi, kterým byla československým režimem odebrána možnost vyššího vzdělání, protože se jejich rodiče podíleli na pokusu spojit socialismus se základními lidskými právy a svobodami v průběhu Pražského jara 1968. Mé studium se soustředilo na Platona a to nejlepší, co jsem pro své studenty mohl udělat, bylo seznámit je s Platonovými dialogy. Každý týden jsem si vzal jeden z dialogů, zápasil jsem s řeckým textem a pak s originálem v ruce jsem s Platonovými myšlenkami studenty seznamoval. To zaujalo a nepřestalo zajímat jak mě, tak i mé studenty.

V květnu roku 1978 jsem do svého semináře pozval profesory Oxfordské univerzity. Na oslavu čtyřicátého výročí té události jsem napsal ‚Platonův první dialog – *Faidros* ve světle jeho datování‘. V dopise z 27. února jsem stať nabídl řediteli Ústavu filozofie a religionistiky Filozofické fakulty Karlovy univerzity; dodnes marně čekám na odpověď. Nedostanu-li povolení stať na fakultě přednést, ve středu 16. května ji přednesu u vchodu na fakultu na Palachově náměstí od 12.00 do 13.00. Bude to oslava s protestem. Oslavovat budu možnost do Prahy jet a stať před fakultou přednést, protestovat budu proti tomu, že mi ji nebude umožněno přednést na fakultě.

Tu musím říci pár slov na obranu pana Dr. Jirsy, ředitele ÚFARu: Nedovolí-li, abych stať mohl na ÚFARu přednést, bude jen následovat příklad oxfordských a cambridgeských univerzitních pracovníků. Jak je možné, že mi nebylo dovoleno přednést výsledky mých platonových studií na Oxfordské univerzitě a že mi nemá být dovoleno tak učinit na Karlově univerzitě?

Částečné vysvětlení lze vyvodit z interview nazvaného ‚Filozofové si nevědí rady s Tominovou tezí o Platonovi‘ (‚Philosophers in knots over Dr Tomin’s Plato thesis‘) publikovaného v *The Daily Telegraph* 25. srpna 1988: ‚Čelný odborník včera odpověděl na stížnost Dr Julia Tomina, českého filozofa disidenta, že svou kontroverzní práci o Platonovi nemůže v Británii publikovat. „Domnívá se, že *Faidros* je Platonovým prvním dialogem, což je v rozporu s obecně přijatými názory odborných pracovníků na tomto poli,“ řekl Dr. David Sedley, editor *Classical Quarterly* a ředitel klasických studií v Christ’s College, Cambridge...

Kdyby Tomin měl pravdu, zasáhlo by to valnou část platonských studií. „Já myslím, že lidé prostě mají velké potíže s možností, že by mohl mít pravdu,“ řekl. „To znamená, že od lidí požaduje, aby se vzdali takřka všeho o Platonově vývoji, o čem jsou přesvědčeni, ale neříká nám dostatečně, proč bychom se těch svých přesvědčení měli vzdát ... Jde o vědecký spor, a myslím, že by se měl pokusit své názory přednést, může-li, časopisy však nemají žádnou povinnost přijmout články k publikaci.“

Dr. Sedley pokračoval: „On prostě sebral názory, které platonisté starověku měli o časovém sledu Platonových dialogů, a přijal to za bernou minci. Jeho čtení Platona je tak úzce spojené s tímto přesvědčením, že pociťuje silnou potřebu o jejich zachování. My to však vidíme jako velmi zastaralý názor, který byl sdílen velmi dávno, a pro většinu z nás je bezcenný.“

S žádnými názory platonistů o časovém sledu Platonových dialogů jsem se nesetkal. Diogenes Laertius praví v *Životopise Platona*, že podle dochované zprávy byl *Faidros* Platonovým prvním dialogem; z toho, co říká o dialogu *Lysis*, lze usoudit, že Platon začal psát dialogy za Sokratova života: „Traduje se, že když Sokrates slyšel Platona číst *Lysis*, řekl: „Co líbí ten mladý muž o mně pronesl!“ Protože napsal nemálo toho, co Sokrates neřekl.“ Můj názor byl tehdy a zůstává dodnes, že tyto dva údaje, jakkoli skrovné, by neměly být odvrženy, aniž by byly podrobeny řádnému zkoumání. Tím jsem se dostal do sporu s platonskými odborníky, kteří považují *Faidros* za pozdní dialog a všechny Platonovy dialogy za napsané až po Sokratově smrti. Mohu poukázat na čtyři stati, ve kterých jsem své názory přednesl: *„Dating of the Phaedrus and Interpretation of Plato“* (Datování *Faidru* a interpretace Platona) v *Antichthonu* (1988), *„A Preliminary to the study of Plato“* (Co je třeba vzít v úvahu při studiu Platona) v *Symbolae Osloenses* (1992), *„Plato’s First Dialogue“* (Platonův první dialog) v *Ancient Philosophy* (1997) a *„Plato’s disappointment with his Phaedran characters“* (Platonovo zklamání s jeho postavami ve *Faidru*) v *The Classical Quarterly* (2000).

Protože žádný z těchto článků neměl žádoucí účinek – zůstal jsem vyloučen z akademického života – začal jsem psát knihu o Platonovi. Před deseti lety jsem na své webové stránce publikoval první díl nazvaný *The Lost Plato (Ztracený Platon)*. Následovala léta, kdy jsem nevěděl, jak dál. Během těch let jsem v originále digitálně namluvil řadu věcí z Platona, Aristotela, Isokrata, Alkidama, Xenofonta, Aristofana, Pindara a Homéra; řadu z těch nahrávek jsem dal na svou webovou stránku. Pak však můj digitální záznamník (digital recorder) přestal fungovat a já neměl peníze na nový. To se však ukázalo být darem z nebe. Kdybych byl býval digitální záznamník měl, byl bych se zabýval namlouváním řeckých textů do konce mých dní, takovou jsem z toho měl radost a řecké texty to pro mne činilo mnohem živější, než když jsem je četl pro sebe potichu. Musil jsem najít jiný způsob intenzivního kontaktu s řeckými texty, a tak jsem začal psát blog, kam jsem ukládal své myšlenky, jak mě v průběhu studia napadaly. Znovu jsem začal dělat pokroky v porozumění Platonovi.

Stále ještě doufám, že mi bude dovoleno přednášku o Platonovi přednést na Karlově univerzitě. Stať jsem zveřejnil na své webové stránce a informoval jsem o tom vedoucí kateder a ústavů a jsem si jist, že by si přáli, aby na Filozofické fakultě mohla být přednesena a diskutována. Na ÚFARu jsou tři odborníci zabývající se Platonem: Profesor Karel Thein, který studoval v Paříži, jehož školitelem byl Jacques Derrida a který byl hostujícím profesorem v Corpus Christi v Oxfordu v roce 2003; Dr. Jakub Jirsa, ředitel ústavu, který

Platona studoval pod vedením Gábora Bethega a Davida Sedleyho v Cambridgi; Dr. Jakub Jínek, který studoval filozofii v Německu pod vedením profesorů Giovanni Reale a Francisco Lisi. Dále pak, v tomto roce Česká republika slaví stoleté výročí založení Československa. T. G. Masaryk, první prezident, byl filozof a považoval se za platonistu a přál si, aby Češi byli prospěšní celému lidstvu; jeho motto bylo „Pravda vítězí“. Bylo by skvělé, kdyby se Karlova univerzita stala první univerzitou, na které by bylo možné diskutovat o významu nahlédnutí *Faidru* jako Platonova prvního dialogu pro pochopení jeho filozofie. Platon je kulturním pokladem, který je nám všem společný.

Na každý pád, až se vrátím do Anglie, přeložím stať do angličtiny, dám ji na svou webovou stránku a budu žádat o povolení přednést ji na Oxfordské univerzitě v dubnu 2019 v připomínku na čtyřicáté výročí první oxfordské návštěvy v mém filozofickém semináři v Praze. Dovolte, abych jako přípravu na to přeložil první stránku stati ‚Platonův první dialog – *Faidros* ve světle jeho datování‘:

„Diogenes Laertský v životopise Platona zachoval tradici, podle níž byl *Faidros* Platonovým prvním dialogem (Diog. Laert. III.38). Platonští badatelé tuto starověkou tradici odmítli, aniž se podívali, co pro pochopení *Faidru* a dialogů k němu se vztahujících znamená, když ji vezmeme jako hypotézu.

První otázka je, zda lze na základě této hypotézy datum vzniku *Faidru* časově určit. V tom nám pomůže dialog *Charmides*, protože rozhovor, kterým tento dialog končí, svědčí o tom, že byl napsán v prvních dnech vlády Třiceti, tedy v roce 404 př.n.l. Sokratovými partnery v dialogu jsou dvě postavy, které se vlády Třiceti účastnily, Charmides a Kritias. Sokrates si na závěr dialogu nechává od Charmida poroučet. Mladický Charmides se totiž rozhodne, že se od Sokrata nechá vést, aby ho tento vzdělal v *sôphrosunê*, tedy v rozumnosti, uměřenosti a sebekontrolu. Kritias mu jeho rozhodnutí schvaluje a přikazuje mu, aby se Sokrata nepouštěl. Když se Sokrates ptá, o čem se to spolu radí, Charmides odpoví, že se již uradili. Tu se Sokrates otáže, zda ho chce donutit násilím, aby mu byl po vůli. Charmides odpoví, že se k násilí uchýlí, když to Kritias přikazuje, aby tedy zvážil, co udělá. Sokrates: „Žádná úvaha mi tu nezbyvá; neboť tobě, když se o něco pokusíš s použitím násilí, nikdo ti nebude s to odporovat.“ To Charmides kvituje slovy: „Ani ty tedy neodporuj.“ Sokrates rozhovor, a tak i celý dialog, končí slovy: „Odporovat tedy nebudu.“ (Překlad pasáží z *Charmidu*, *Obrany Sokrata a Faidru* je od F. Novotného)

Charmides se dramaticky odehrává v roce 429, shodou okolností v roce Platonova narození (Diog. Laert. III.3). Sokrates se právě vrátil z vojenského ležení u Potidaje, kde strávil několik let. Naposledy viděl Charmida jako chlapce, a tu před ním stál mladík v celé síle svého půvabu. Charmides si zřejmě dobře uvědomil, že Sokrata hluboce zaujal, a v tom nejlepším slova smyslu z toho těží, Sokratovi poroučí, s mladickou hravostí mu hrozí i násilím pro případ, že by ho nechtěl uposlechnout – a Sokrates si nechá poroučet. Takto však mohl Platon tento rozhovor koncipovat pouze před tím, než si vláda Třiceti předvolala Sokrata spolu se čtyřmi jinými do tholu, aby jim přikázala přivést ze Salaminy Leonta, aby byl popraven, jak o tom Sokrates mluví ve své obranné řeči na soudu: „Tehdy jsem já zase ukázal, ne slovem, nýbrž činem, že mi na smrti nezáleží – není-li to příliš hrubý výraz – ani dost málo, ale na tom, abych nedělal nic nespravedlivého ani bezbožného, na tom že mi

všechno záleží. Mne totiž ona vláda, tak mocná, nedovedla hrůzou přimět k tomu, abych udělal něco nespravedlivého, nýbrž když jsme vyšli z tholu, ti čtyři se odebrali na Salaminu a přivedli Leonta, ale já jsem odešel pryč domů. A snad bych byl býval za to potrestán smrtí, kdyby ta vláda vbrzku nebyla padla.“ (Platon, *Obrana Sokrata* 32c-d)

Uvažujeme-li *Faidros* v souhlase se starověkou tradicí jako Platonův první dialog a byl-li *Charmides* napsán na počátku vlády Třiceti, tedy v roce 404 př.n.l., pak lze předpokládat, že *Faidros* byl napsán v roce 405. Tu se tento dialog dostává do sousedství s Aristofanovými *Žábami* a tato komedie umožňuje datování *Faidru* upřesnit. Když totiž ku konci komedie chór opěvuje Aischylův výstup z podsvětí a jeho návrat do Athén, tu se tento těší z toho, že již nebude musit sedět se Sokratem odhodiv múzické umění a trávit čas žvaněním (1491-9). Kdyby byl Platon napsal *Faidros* před *Žábami*, sotva by byl Aristofanes mohl Sokrata napadnout za to, že jeho nejmenovaný obdivovatel odhodil múzické umění, aby se věnoval žvanění v sedátkách spolu s ním.“

V stati pak nahlížím *Faidros* jako Platonovu odpověď na Aristofanovu karikaturu Sokrata, protože v dialogu ukazuje filozofii jako to největší múzické umění, ke kterému našel cestu prostřednictvím Sokrata. Takto nahlížen se *Faidros* stává cenným historickým dokumentem osvětlujícím závěrečné měsíce Peloponéské války. Jak lze vidět, je zde mnohé, o čem je třeba diskutovat jak s českými, tak i oxfordskými platonskými odborníky.

Čtyřicáté výročí mého pozvání oxfordským pracovníkům si připomínku zaslouží, protože to pozvání hluboce ovlivnilo osudy mé země, jak lze vidět ze stati Rogera Scrutona ‚A catacomb culture‘ (‚Kultura katakomb‘, *Times Literary Supplement* ze 16.-22. února, 1990): „Tomin pak emigroval a pokud šlo o západní tisk, tím to končilo. Malá suma peněz však byla poskytnuta na pomoc našim československým kolegům. Čtyři z filozofů, kteří navštívili Tominův seminář – Kathleen Wilkes, Alan Montefiore, Bill Newton-Smith a já – jsme ty peníze použili na založení vzdělávací nadace. Rozhodli jsme, že ačkoliv náš účel byl dobročinný a neprotivil se ani anglickým ani československým zákonům, nebudeme jej sledovat otevřeně, a že do budoucnosti budeme nejlépe moci pomáhat našim československým kolegům, budeme-li pracovat tajně ... získali jsme důvěru rozsáhlé sítě lidí, z nichž nikdo nevěděl, jaký byl rozsah naší činnosti ... Mnozí z těch, které jsme vysílali [Many of our visitors], byli velice dobře známí ve svých vlastních zemích ... Také jsme vybízeli naše francouzské, německé. Americké a kanadské kolegy, aby zakládali sesterské nadace, čímž jsme získali mezinárodní dimenzi, která se ukázala neocenitelnou v nastávajících těžkých letech ... Proto jsme začali zakládat jiné, zcela nominální organizace, pomocí nichž jsme platili oficiální stipendia, takže jména příjemců nemohla být spojena ani s námi ani mezi nimi ... V polovině let osmdesátých jsme se rozšířili na Moravu díky štědrému grantu od Georga Sorose (na kterého se bude vzpomínat v letech příštích nejen jako na velkého maďarského vlastence, ale též jako na jednoho ze zachránců Střední Evropy) ... Minulého leta však došlo k zatčení organizátora naší práce na Slovensku, Jana Čarnogurského ... Ale Blažená Anežka česká byla právě kanonizována a byl to čas zázraků. O čtrnáct dní později byl Čarnogurský propuštěn a jmenován místopředsedou vlády své země, pověřeným opravou (nebo spíše znovuvytvořením) zákonů. V tom čase se jiný z příjemců našeho dobrodiní (another of our beneficiaries) stal prezidentem, a během týdnů jsme mohli vidět, jak naši přátelé zaujali

nejvyšší místa v zemi ... Mezi těmi, kdo s námi spolupracovali, jsme mohli počítat nové rektory Karlovy univerzity, Masarykovy univerzity (znovu tak nazvané) v Brně a Palackého univerzity v Olomouci.“ – Plný text statí je k dispozici na mé webové stránce.

Doufám, že mi v brzké době bude povoleno přednést stať o Platonovi na Oxfordské univerzitě.

S přáním všeho dobrého,

Julius Tomin